

döntő része gödör, de az épületek nagy része, az összes kemence és a füstölóműhely is ide tartozik. Az előkerült leletanyagban igen magas számban vannak jelen a különféle római készítésű, provinciális edénytípusok (amphora, festett kerámia stb.), míg a szokásos szarmata korongolt áru jóval kisebb arányban található meg. A kézzel formált kerámia eloszlása viszonylag magas, melyek között számos díszített, gyakran vaskori jellegű típus is előfordul (ún. dák csésze, különböző bütykök). A római anyagban a terra sigillaták száma elenyésző.

A következő megtelepedési fázis a terület É-i és középső harmadában található. Itt egy szintén intenzív, de kevésbé sűrű település részlete került elő. Néhány földbe mélyített épületnyomon kívül az objektumok döntő része itt is különféle gödör, főként tárolóverem, de magas számban kerültek elő nagyméretű kerítőárkok is. A leletanyagban már kisebb a római áru aránya, de ez főként a szarmata korongolt kerámiák számának a növekedésével magyarázható. A provinciális edények között továbbra is nagyszámú amphora van jelen, de már számos terra sigillata is napvilágra került.

A terület középső harmadában, az ÉK-i szélénél egy 4–5. sz. fordulójára keltezhető késő szarmata település kis szelete rétegezi felül a korábbi fázisokat. Az objektumok között szinte kizárólag gödrök kerültek elő a korszakból. A leletanyag közepes mennyiségű. A korszakra jellemző kézi korongon és gyorskorongon készült fazekak számos típussal, viszonylag magas számban vannak jelen. A leletanyag legrepresentatívabb részét a díszkerámia alkotja. Viszonylag magasabb számban kerültek elő, de közülük is kiemelkedik egy besimított, szalagos testű, figurális motívummal díszített korsó és tál, melynek közel a kétharmada látott napvilágot.

A feltárást megelőző műszeres leletfelderítés során számos fémtárgy került elő. A római érmek, fibulák, tűkör-, karperec-, csattöredékek, csüngők (balta, félhold), a település használata során elszóródott használati tárgyak közé sorolhatók. A fémleletek körét színesíti egy az alföldi szarmata településeken ritka, római bronzkorsóhoz tartozó fültöredék.

A nyomvonal D-i, a homokdombon és a középső, mélyedésben fekvő részén avar településnyomok feküdtek. Az alföldi településeken megszokott gödrök, tárolóvermek, árkok mellett mindösszesen két földbe mélyített épületnyom és egy szabadtéri kemence tartozott az avar településhez. Az általában egyenes vonalvezetésű árkok irányában az ÉNy-DK, és ÉK-DNy főirányok voltak a dominánsak. Irányuk és a nyomvonalba eső árokszakaszok alapján nagy részük szögletes kerítőárokhoz tartozhatott. A feltárt jelenségek alapján egy laza szerkezetű, viszonylag kevés, földbe mélyedő jelenséggel rendelkező, szögletes kerítőárkokkal gazdasági egységekre tagolt településnyom lehetett.

Az avar településkutatás fontos részét képezte a lelőhely feltárását megelőző műszeres leletfelderítés. A nyomvonalban a gépi munkálatok előtt és közben végzett vizsgálat során a réteges humuszolással számos kisebb-

nagyobb fémtárgy került elő. A korábbi feltárások alapján rablott temetőknél tapasztalható ilyen nagy mennyiségű veret, szíjvég, csattöredék szóródása. Bebizonyosodott, hogy a részben törött vagy sérült veretek a mindennapos használat során a településen szóródtak el. A fémleletek sorát gazdagítja egy 40 nummiás bizánci bronzérme.

A településnyomok között néhány emberi maradvány is előkerült. Ezek közül talán egy kiscsaládi vagy kisebb közösségi temetőnek tekinthető a nyomvonal D-i részén, a homokdomb tetején elhelyezkedő 6 temetkezésből álló sírcsoport. Ezek közül két temetkezés 2009-ben, a többi négy a 2010-es feltárás során került elő. Az egyiknél a vázrészekből csak kevés töredék maradt meg, a korábbi talajművelés a nagy részét elpusztította. A többi csontváz hanyatt fekvő, nyújtott testtartásban helyezkedett el, közös jellemzőjük az egységes kéztartás. A karok könyökben be voltak hajlítva, a kézfejeket vagy a vállra vagy a mellkasra hajlítva helyezték el. Hasonló rítussal ettől mintegy 50 méterre É-i irányba egy magányos temetkezést is feltártunk. Mindösszesen két temetkezésből került elő mellékletnek tekinthető leletanyag. Mind a kettőnél a fejhez egy-egy kézzel formált, füles edényt helyeztek. Ennek alapján a temetkezések az őskorra keltezhetőek. Korban ezekhez a sírokhoz sorolható az egyik gödör aljában előkerült zsugorított csontváz is.

Az emberi maradványok további csoportját a településjelenségekben előkerült vázak és vázrészek képezik. A fent említett őskori gödörben talált csontváz mellett a szarmata és avar település gödreiben és árkaiban is került elő több csontváz. Egy szarmata gödör esetében csak egy gyermek hiányos csontváza feküdt a gödör betöltésében szereplő állatcsontok és kerámiatöredékek között. A többi maradvány az árkokban helyezkedett el. Egy esetben fektették zsugorítva, a többinél a testtartás nyújtott helyzetű volt. A csontvázak mellett leletanyag nem volt, az árokból előkerült anyag alapján lehetséges koruk megállapítása.

A leletanyag a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezeténél került végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Gulyás Gyöngyi, Pópity Dániel régészek; Bene Zsuzsanna, Bognár Margit, Bottyán Katinka, Gyűrösi Tímea, Tóth Renáta, Alács Attila, Pál Róbert, Ollai Tibor, Kulcsár Kornél, Nagy Norbert Béla, Takács Gábor, Kajtár Norbert technikusok.

SÓSKUTI KORNÉL – SZ. WILHELM GÁBOR

351. Nemesnádudvar, Szúnyogosi-dűlő II.

(KÖH 43594)

(Bács-Kiskun megye) B, Á

2009 júliusa és 2010 júniusa között folytattunk megelőző feltárást az M9-5 jelű lelőhelyen. A területen összesen 28716 m²-en 1068 objektumot tártunk fel, melyek kora, ill. késő bronzkoriak, valamint Árpád-koriak voltak. A lelőhelyen feltártunk több körárkot, átmérőjük 3–5 m között változott. Bejáratot egyiknél sem alakítottak ki, az sem volt megfigyelhető, hogy közepükre valamit beástak volna. A körárkok leletanyagot nem tartalmaztak, kro-

nológiai meghatározásuknál csupán az nyújt segítséget, hogy néhány esetben késő bronzkori gödrök vágják őket.

Az objektumok nagyobbik részéből gyér leletanyag került elő, mindössze néhány objektumban találtunk jelentős mennyiségű bronzkori leletanyagot. Előkerült több ház is, ezek közül kettő alapárkos, téglalap alakú építmény volt, egymás mellett, egymástól kb. 4 m-re helyezkedtek el, mindkettőnél D-re tájolt bejáratot találtunk. A többi ház földbe mélyített volt. A házak egyikénél sem tudtunk tapasztott padlót vagy tüzelőberendezést megfigyelni. Néhány olyan cölöplyukor is előkerült, amely alapján feltételezni lehet, hogy a területen cölöpszerkezetes, felmenő falú házak is álltak. A feltárt házak nagyobbik részéből késő bronzkori, kisebb részükből kora bronzkori leletanyag került elő.

A gödrök nagyobbik részében semmi, vagy nagyon kevés leletanyag volt. Viszont néhány objektumban jelentős mennyiségű leletanyagot találtunk. A gödrök-nél több esetben megfigyeltük, hogy a gödörbe csupán néhány összetört edény és kőeszköz került, így ezek semmiképpen sem tekinthetők szemetesgödörnek. Találtunk egy edénydepót is. A nagy, szabálytalan folttal jelentkező objektum bontása során kiderült, hogy egy kisebb és egy nagyobb egymáshoz kapcsolódó gödörről van szó. Mindkét gödörbe egész edényeket helyeztek, az edények egy részét az évekkel ezelőtt alkalmazott mélyforgatás törte össze, egy részük pedig a föld súlyától roppant össze. A kisebb méretű gödörben egy tál és néhány fülesbögére került elő épen, mellettük három vagy négy edény – fazekak, korsók – összetört darabjait emeltük ki. A nagyobb méretű gödörben a bontás során jól megfigyelhető volt, hogy a gödör közepére egy nagy tálát helyeztek, majd a tál köré bögréket, kisebb tálakat, fazekakat helyeztek, összességében ebből a gödörből 14 edényt emeltünk ki.

Előkerült egy gödörben kialakított tűzhely is, az átégett agyagréteg alatt kerámiával kirakott hőzáró réteget találtunk. Ez az objektum is a bronzkori telephez tartozik.

A feltárt objektumok között voltak még karámok, vízelvezető árkok, valamint egy kút is, melyet csak részben tártunk fel. A karámok gyér leletanyagot tartalmaztak, az előkerült korongolt kerámiaanyag alapján a 13. századi településhez tartoztak.

SOMOGYVÁRI ÁGNES

352. Nemesnádudvar, Válsági-dűlő Dél (KÖH 73639)

(Bács-Kiskun megye) N

2010. március 30-án terepbejárást végeztünk az M9 gyorsforgalmi autót út építéséhez létesítendő, kijelölt bányaterületeken.

Előbb a községtől DK-re elhelyezkedő Hosszúhegyi Állami Gazdaság közelében lévő, attól D-re eső Rémi-dűlő átvizsgálását kíséreltük meg. A terület homokdomboktól hullámos felülete gyakorlatilag jórészt vizsgálhatatlan volt, mivel sűrű gyeppel fedte.

A kijelölt leendő bányaterületen, a művelés alatt lévő, szántott rész egyik lankás kiemelkedésén, mintegy 50 m-re a kitermelésbe vonandó rész szélétől Ny-i irányban, egy népvándorlás kori cseréptöredéket találtunk. Több töredéket az igen homokos talaj felszínén nem sikerült észlelnünk, minek azonban oka lehetett a homokmozgás is, mely a területen jelentős mértékű. A töredéket szórványként értékeljük, de nem tartjuk kizártnak, hogy a futóhomok által elfedve több töredék, ill. egy telep is a szántás alatt húzódik.

Munkatársak: Guttyánné Hajdrik Gabriella régész-technikus, Bakos Bertalan Krisztián régészhallgató.

MÉSZÁROS MÓNIKA

353. Nemesnádudvar határa

(Bács-Kiskun megye) R, B, LT, Sza, Á

2009 őszén és 2010 tavaszán próba- és megelőző feltárásokat végeztünk az M9 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonala által érintett régészeti lelőhelyeken.

Karasica-csatorna Ny-i partja (M9-6 lh., KÖH 43595): Nemesnádudvar É-i határában, a Karasica (Sárközi II.)-csatorna Ny-i partján álló enyhe kiemelkedés D-i oldalán fekvő lelőhelyen 2009 tavaszán 600 m²-t humuszoltunk le és 6 objektumot tártunk fel. Közülük 2 kerítőárok, 3 gödör és egy cölöphely volt. 2009 őszén folytattuk a kutatást, mintegy 2000 m²-en 126 objektumot tártunk fel az alábbi megoszlásban: 82 sír, 29 gödör, 7 cölöphely, 6 árok és 2 betöltési réteg (humuszlencse).

A feltárt sírok mindegyike a *középső rézkorból (bodrogkeresztúri kultúra)* származik. A halottakat a korszakra jellemző rítus szerint legtöbbször oldalukra fektetve, behajlított végtagokkal, felhúzott lábakkal, zsugorított helyzetben temették el. A temetés eléggé következetesen alkalmazott rend szerint történt, az elhunyt férfiakat a jobb oldalukra, a nőket a bal oldalukra fektetve helyezték a lekerekített végű vagy sarkú téglalap, esetleg ovális alakú, teknőszerűen kialakított aljú sírgödörbe. A nemesnádudvari temetőben azonban a többségében zsugorított helyzetű vázakat rejtő sírok mellett a nyugati sírcsoportban egy, a keletiben három nyújtott helyzetű, hátán fekvő halott volt, de ezek ugyanolyan korúak lehetnek, mint a zsugorított temetkezések. Több esetben találtunk olyan sírgödröket, amelyekben nem volt csontváznak nyoma, de a korszakra jellemző melléklet viszont igen.

Más java rézkori temetőkhöz hasonlóan a nemesnádudvari lelőhelyen is a halottakat többnyire fejjel DK felé fordítva temették el, de nyilván a temetés időpontjától, az évszaktól – azaz a nap járásától – függően ez a tájolás K-i és D-i irányba eltérhetett. Három jól elkülöníthető sírcsoportot figyeltünk meg, a nyugatiban 22, a keletiben 31, az északiban 29 temetkezés volt. A sírgödrök laza, szabálytalan sorokat képeztek, egymástól kisebb-nagyobb távolságra helyezkedve el. Egymásra temetés nem fordult elő, ami arra utal, hogy a korábban történt temetkezéseket a felszínen valamilyen módon